

Euskal ekonomiaren egoera eta irteera ahalgarriak

Baleren Bakaikoa

I. — SARRERA GISA

Gaur egun Euskal Ekonomia jasaten ari den egoera larria, ez genuen pentsatzen orain dela hamar bat urte, horrela gertatuko zenik, ezta gutxiago ere. Duela hogeitabost bat urte hasi zen garaperi ekonomikoak, gogor eta tinko jarraitu zuen hirurogeietako bigarren hamarkadaren erdira arte, baina 1975etik aurrera etena sortzen da, aldi berri bat hasten delarik.

Ekonomiaren larritasun hauek sortu aurretik, bazirudien euskaldunok geure memoria historikoa galdua genuela, Lehen Mundu-Gerra amaituta gero igaro genituen urte gogorrek inoiz gertatu ez balira bezala. Orduan ere, urte on batzuk igarota —batipat irabaziak jaso zituztenek, ez hainbeste langileek—, gorriak etorri ziren gure herriarentzat: lan-eskasia, industriaren birmoldaketa, soldaten beherakada, etab.¹. Baina, guzti hau ahaztuta zegoen.

Azken bi hamarkadetan ohituta geunden Gipuzkoako eta Bizkaiko «per capita» errentak es-

tatu guztiko gorenak izaten, bizimaila on baten azalgarrietako bat zelarik². Errenta edo Barne-Produktu Gordinaren (BPG) hazkunde-tasa handienetakoak ere hemen ematen ziren, probintzia aberatsenen eta behartsuenen arteko tartea hedatuz joan zelarik urte horietan. Orain berriz, alderantzizko gauza bat gertatzen hasi da, alegia, hazkunde-tasa beherenak Euskal Herriko probintzietan ematen direla, atzerakada ekonomikoaren adierazgarri bezala, batipat aipatutako bi probintzietan; egoera hau 1975etik aurrera hasten da.

Kapital-metaketa handia ematen da 1955etik 1975era, baina sistema kapitalista berez irrazionala bada ere, Euskal Herrikoa beste toki gehienetakoa baino irrazionalagoa izan da, Estatu barneko sisteman baldintza politiko bereziak zer ikusia izan dutelarik irrazionalkeria horri eusteko. Urte guzti horietan egin ziren inbertsioak, beharrezkoa ez zen sektore eta adar produktiboetan egiteaz kanpo, behar ziren aldaketa teknologikoak ez ziren egiten, produktibitatea oso baxua izanez, atzerriko industriarekin lehiakatzeko. Bestalde, prozesu hau normala da, kontutan edukirik hemengo enpresariak epe laburrera espainiar merkatutan eta ez kanpokoan pentsatzen zutela. Produkzioaren hazkundera lana gehiago erabiliz lortzen zen, ez produktibitatea goratuz. Era honetan, hemengo industria kanpoko merkatuetara irekitzen hasten denean, txarki lehiakatzen da eta merkatu horiek murrizten diren eran gehiegizko produkzioak azaltzen dira zenbait sektoretan, batipat euskal sektore nagusienetan: siderurgia, untzigintza, etab. Egoera horrek mozkin-tasa eror arazi egiten du eta ondorioa inbertsioak desagertzea da.

Euskal Herriko industriak izan duen kapital-metaketa kapitalaren eta lanaren arteko erlazioa handitzeko erabili izan balitz, eta ez zegoen erlazio bera hedatzeko, neurri batetan egin zen bezala, egun jasaten ari garen trauma eramangarriagoa izango litzateke. Baina gauzak horrela egiteak, Euskal Herrirantz gertatu ziren migrazio-mugimenduak txikiagoak eta, beraz, soldatak handiagoak izatea suposatzen zuen, baina hauxe garai hartako kapitalismoaren logikan ezinezkoa zen, hau da, kapitalaren eta lanaren arteko erlazioa goratzea produktibitatea hobetzeko asmoarekin. Gure ustez, metaketa egiten ari zen eran, emeki-emeki industriaren berregiturapenak eginez joan behar zen, atze-

rriko integrazio ekonomikoa kontutan harturik. Baina gauzak beste era batean egiten dira eta munduko merkatuan gehiegizko produkzioa agertu bezain laster, hemengo merkantziak lehiakatu ezinean geratuz joan dira, produkzio-kostuak oso gorak zirelako.

Euskal Ekonomia irrazional honen beste ezaugarri bat zera da, alegia, altzairua produzitzeko ahalmena 5.540 mila toneladakoa dela eta erabiltzen dena %70-75 besterik ez dela, azken urte hauetan behintzat, joera honek jarraituko duela dirudielarik. Produkzio-ahalmen horretara iristeko erabakia 1974. urte inguruan hartu zen, 1980an estatu barruko kontsumoa 16,5 milioi toneladakoa izango zela aurikusiz; baina plangile haiek oso oker zebiltzan³. Gainera, Euskal Herrian produzitzen zen altzairu gehiena indar elektrikoaren bidez egin behar zen eta oso gutxi «continuous casting» sistemarekin; beraz elektrizitatea generatzeko era berriak aplikatu beharra zegoen: hortik dator kigu zentral nuklearren premia, gainera, kontsumo-lekuetatik gertu. Orduan, Lemoizko zentrala eta garai hartan planifikatu ziren beste batzuk zer ikusirik bazuten altzairuaren produkzio-maila berriekin, eta proiektu hauek aurrera eramateko aurrezkiak era hauetako inbertsioak egiteko zuzendu beharra zegoen, beste adar askotan erabili eta industriaren birmoldaketa hasi ordez.

Oso orokorki esanda, Euskal Herriko produkzio-prozesuan ez dira sartu behar ziren aldaketa teknologikoak, batzutan aurrikuspen motza egon delako, bestetan inbertsio irrazionalak egin direlako. Ondorioz txit nekeza gertatu da kapitalaren balorazioa, adar batzutan behintzat. Behin prozesu zail honetan murgildurik, kapital-metaketa ahuldu egin da eta sektoreek planteatuta daukaten problematika konpontzea ezinezkoa da, zeren eta, nahiz metaketa adar mailan eman, soluziobidea sektore mailan eman behar bait litzateke. Hortik Euskal Ekonomiaren egiturak aldaketa sakonak eduki beharra, munduko sistema ekonomikoak dakarren egoera berrian behar den eran kokatuta egoteko. Aldaketa hauek egin ondoren irabazi-tasa, berriro ere, igo egingo da, inbertsioak erakargarri bihurtuz.

Une guztietan kontuan izan behar dugu, bai orain eta aurrera begira ere berdin, beti, Mendebaleko estatuak baino gutxiago garatuak dauden estatuetan: ohizko sektore ekonomiko batzuk desarrolatzen ariko direla, eta produktu horiekin munduko mer-

katuetan lehiakatuko direla, herri garatuetako teknologia berdintsua erabiliz eta produkzio-kostu txikiagoekin. Sektore hauetan produzitzen diren merkantziek, bereziki, estatu aurreratuetan izaten dituzte beren merkatuak, edozein pagamendu-balantzan ikus daitekeen bezala, eta kanpo-merkataritzarako kontingenteak ez bazaizkie ezartzen saltzeko kopurua mugatuz, merkatuko partaidetza aldatu egiten da, estatu garatuak «galtzen» irteten direlarik, merkantzia horietan behintzat. Joko internazional honen ondorioa ere Euskal Ekonomiaik nozitu du eta hortik zenbait industriak beren merkatuak murriztuta ikustea, batipat siderurgiari lotuta dauden adarretakoak.

Zalantzarik gabe, munduko ekonomia berregiturapen sakon batean murgilduta dago; izan ere, produkzio-prozesu berriak ari dira hedatzen Mendebaleko estatuetan, aurretik hauetan zeudena estatu atzeratuagoetan ezartzen diren bitartean. Eta merkaturen aldaketak produkzioarenak ere ekartzen ditu. Prozesu horretan, Euskal Ekonomia ere bere tokitxoan egiten ari da, baina posizio hobea edo txarragoa egun horren barruan egiten ari diren aldaketen funtzioan egongo da. Aldaketa hauek nahi gabeko ondorioak ekartzen dituzte eta egun pairatzen ari garen krisialdia, bai munduan zeharrekoa, bai Euskal Herrikoa, kapitalismoak bere baitan daukana da eta berriz ere ezagutuko da, kapitalismoa bera ez bada desagertzen behintzat. Halaz ere, beti egokiagoa da gertaerei aurrea hartzea alderantziz izatea baino, eta Euskal Ekonomia azkeneko hau ezagutzen ari da.

Langilearen egoera

Behin baino gehiagotan entzunak eta irakurriak gara krisi ekonomiko honen zio nagusia soldaten igoketan dagoela. Ekonomilari neoliberalek diotenez, langileak eta langileen sindikatuak izan omen dira, petrolioaren krisialdiarekin batera, Mendebaleko ekonomia desorekatu dutenak⁴. Beraz, krisiaren zio eta butzatzailer badira, konpontzeko zama guztia beraien gain jarri beharko da. Eta horrelako zerbait gertatzen ari da momentu honetan, inflazioaren bidez bizimailak erortzen ari bait dira, asko lanpostuetatik at geratzen ari diren bitartean. Bestalde, alokairuen gorakada aztertu bada ere, nolako hazkundera izan duten finantz kostuek

ez da aipatzen; egun enpresen irabaziak diruetxeek irensten dituzte, interes- edo korritu-tasak %20 inguruan bait daude, eta hauek, zuzenki, irabaziak murrizten dituzte.

Krisialdiaren zioak langileengan aurkitzea oso zaila da, baina erraza, ondorioak beraiek pairatzen dituztela baieztatzea. Estatistiketan oinarritzen bagara krisiaren zioak beste era batekoak direla ohartuko gara^o. Egoera hau M. Etxezarretaren ildotik arakutzen badugu, langilearen partaidetza estatuko errenta nazionalan ez dela apenas igo konturatuko gara; bienbitartean, kapitalaren partaidetza erori egiten da 1965etik 1978ra bitartean eta beherakada honen arrazoia Aseguru Soziala eta zenbait zerga igo direla da, lehenaren partaidetza, errenta nazionalan noski, %3,5 zelarik 1965ean eta %11,2 1978an. Eta zerga guztiak kontutan hartzen baditugu, langileen partaidetza erori egiten da eta estatuarena bakarrik goratzen da.

Ildo berari jarraituz, I. Garaialde^o frogatu duena zera da, alegia, langileen bizimailetan beherakada egon dela 1976tik aurrera. Langabezi tasa handitzen den eran, logikoa da, bestalde, lan-eskaintza ugaritzea eta horren prezioa erortzea. Era honetan, produkzio-kostuak beheratu egiten dira eta mozkin-tasa zuzpertz, kapitalarentzat inbertsioak erakargarri bihurtuz. Garaialde^o azken hamarkada bitan banatzen du: Francoren azken urteak eta erreforma politikoa hasi aurreko garaia batetik eta gerokoa bestetik. Lehen aldian langileen mugimenduak indar handia dauka eta sistemari ez zaio posible gertatzen irabazi-tasa zuzpertzzea; bai, ordea, bigarren etapan: soldaten hazkunde erreala erori egiten da, irabazi-tasa goratzen hasiz. Joera hau, bestalde, nahikoa logikoa da kontutan edukitzen badugu «erreserbako industri armada» handitu egiten dela aipatutako aldi horretan guztian. Euskal Ekonomiari dagokionez, 1977aren amaieran, ofizialki, %5,2 langile zeuden lanik gabe, eta 1981ean 150 mila inguru aurkitzen dira lanetik at, %15 bat suposatzen duelarik, langile adoregabeak kanpoan utzita gainera. Beraz, Euskal Ekonomian bertan «erreserbako industri armada» hiru bat bider handitzen da, nahitaez, soldatak zapaltzeko indarra delarik. Era honetan joango da irabazi-tasa goratzen eta prozesu honek, badirudi, oraingo hamarkadan ere jarraituko duela.

Irabazi-tasaren gorakuntza horretan zer ikusi handia daukate langileen sindikatuek jokatzeko duten paperagatik. Denontzat eza-gunak dira Moncloako akordioak edo hitzarmenak eta hauen ondorioak aski nabariak izan dira. Geroago egin direnak ere ildo beretik doaz. Paktu horiek sinatuz gero, langileak galduz joan dira bizimailako arlo gehienetan. Alde batetik, inflazioari erasotzeko asmoz soldaten igoerak murriztu egin dira inflazio-tasapetik; gainera, produktibitatearen hazkundera kontutan edukitzeke. Hitz batez, azken bolada honetan langileen erosteko ahalmena eroriz joan da eta beste muturrean mozkin-tasa zuzperduz.

Lanaren merkatuaz mintzatzen ari garelarik, zenbait ohar egin beharra dagoela uste dut merkatu honek ahal den hobekien funtziona dezan:

a) Krisialdia hasiz gero populazio aktiboak beherakada gogor bat izan du Euskal Ekonomian eta ondorio bezala langabezi tasak, itxuraz, errealitatean direnak baino txikiagoak azaltzen dira. Ekonomi politika markatzerakoan, kontutan eduki beharra dago Mendebaleko estatuetakoa iharduera-tasa; tasa hau, adibidez, Britainia Handian %47 zen 1978an, Frantzia eta Alemanian %42 eta Euskal Herrian %37. Bi urte geroago Euskal Herriko aktibitate-tasa hori %35,9ra erortzen da⁷. Beraz, eginahalak egin behar dira aktibitate-tasa hori Europakoaren parekoa, hots, %42 edo 43koa izan dadin; bestela ekonomi baliabideak desegoki erabilia egongo bait dira, gizarte guztiaren kaltetan. Dirudienez, Estatu Batuetako Eskuin Nagusiaren⁸ helburuetako bat emakumeak etxean uztea da, gizonezkoekin lehiarka ez daitezen lan-merkatuan. Metodo honen bidez, langabeziaren tasak beheratu egingo lirakeke, aitzinako bizimoduetara itzuliz, zentzu askotan behintzat. Azkenik, aktibitate-tasak eror ez daitezen (eta gainera lana uzteagatik trauma psikologikorik sor ez dadin), erretiroko adinak malgua izan behar luke. 60 urtekin erretiroa ematea populazio aktiboa kolpe batez murriztea izango litzateke eta ez dirudi horrek oso bidezkoa.

b) Langileen sindikatu eta mugimenduetatik gertu dauden erakunde guztien xedeetako batek lanaren merkatua ahal den garbiena izan dadin saiatzea izan beharko luke eta gogorki jokatzeko arlo honetan. Horretan gobernuak zeregin handia dauka, lantokiak arakatzu eta erregelak betetzen ez dituztenak gogor

zigortuz. Lanorduen kontrola seriozki eramatea ere beharrezkoa litzateke.

d) Lanorduak gutxitu beharra dago hamarkada honetan, asteen 33-35 bat orduko lana egin behar litzateke. Joera hau zenbait estatutan hor dago, Frantzian adibidez, eta Alemanian ere bai. Ideia hau kutsakorra izan dadin saiatu beharko litzateke; gainera, egin diren estimazioak kontutan hartuta, nahiz lanorduak %10ean gutxitu, produkzioa ez litzateke hainbeste eroriko, produkzioa igotzeko posibilitate guztiak bait daude^o; lanegunak zatituak izan beharrean jarraituak izanik, erraza izango litzateke produktibitatea goratzea, denbora galdu asko suntsituko bait litzateke.

II. — ETORKIZUNARI SO

Errealistak baldin bagara, ez dago ukatzerik, ezta zalantzan jartzerik ere, botere ekonomikoa dutenek interesatzen zaien irteera ekonomikoa ezarriko digutela. Gure gainean zuzenki dauden gobernuek, bestalde, zenbait neurri aplikatu dezakete, baina gehienbat, interes nagusiei atxekita, hau da, multinazionalen onerako. Hala ere, pentsatzen dugu, langileriak alde askotatik presiona dezakeela, abantail batzuk lortuz.

Egunetik egunera errealagoa da industriaren birmoldaketa, bai Euskal Herrian, bai Mendebaleko estatuetan. Birmoldaketaren bidez produkzio-prozesu berriak ezartzen ari dira; merkantzia berrien hedapena ere badago. Joera honen aitzindaritzan enpresa multinazionalak daramate, neurri handi batean behintzat. Teknologia eta kapitala hauen esku daude eta beraz, beraiek dira ahalmen handiena daukatenak industriaren birmoldaketa hori egiteko. Enpresa txikiak edo erdi-mailakoak baliabide urriak daukate aldaketa sakonak egiteko, eta egiten badituzte ere, diruetxeen menpean etortzeko arrisku guztiak daukate azken finen. Euskal Herrian ere, salbuespen batzuk kenduz gero, atzerriko kapital industrialek eta finantzarioek daramate birmoldaketaren aitzindaritzan, horretarako kapital handiak eta teknologia aurreratua behar bait dira, muturreko enpresak jartzeko. Euskal Ekonomian egin den kapital-metaketa ez da nahikoa izan al-

daketa sakon horiek egiteko; gainera, oso gaizki erabili izan da orain arte. Beraz, hemengo ahalmen ekonomikoa oso txikia izanik hemendik urte batzuetara atzerriarekiko gure menpetasuna sakonagoa izango da; gainera, enpresa txiki eta erdi-mailako asko desagertuz joango da, kapitala gehiago kontzentratuz.

Behar adina kapital-metaketarik ez dela izan esatean zera ere adierazi nahi da, alegia, teknologia egokirik ez dela garatu eta atzerritik ekarri behar dela. Kapital-metaketa ugariak teknologia berriak garatzen ditu eta hori ez da eman gure herrian, hutsune hori bete nahi bada kanpora joan behar delarik. Siderurgian, papergintzan, autogintzan, etab., kanpoko teknologia erabiltzen da, oraindik erabilgarriak izanik. Baina beste sektore edo adarretako produktibitatea igotzea nahi bada, kanpotik ekarri beharko dira kapital-ondasunak, eta hau kanpoko ekonomiaren mende jartzea izango litzateke.

Halaber, enpresa multinazional hauen ondoan enpresa nazionalak bizitzen jarraituko dute, bai lehendik daudenek bai sortuko diren berriek; baina berriak sortzea egunetik egunera zailagoa gertatuko da. Nazionalak izango direnen artean siderurgia integrala(k) azpimarra daite(z)ke, azkenaldiko joera hortik bait doa; enpresa hauek, produkzio-sistemarentzat oinarritzko diren eta kapitalak ahalik merkeen saldu nahi lituzkeen produktuak egiten dituzte; eta hala ere, nolabaiteko birmoldaketa egingo da lanpostuak urrituz. Mini-siderurgiako enpresek eta kooperatibek (hauek Gipuzkoa aldean puntako teknologia ikertzen eta erabiltzen dute) nazional kutsua izaten jarraituko dute; hala ere, gehiago berezitu beharko dituzte beren produktuak, eta mozkinak gehitu nahi badituzte, langile askok beren lanpostuak galduko dituzte, epe laburrera gainera.

Hau dena horrela izanik, hamarkada hau amaitu baino lehenago, Euskal Ekonomiak urrats handi bat emana izango du internazionalizatzeko prozesuan. Alde batetik, espezializazioak eta eskala-ekonomiak ekartzen dituen neurrian, estatuko merkatuak garrantzi erlatiboa galduko du, kanpokoek gehiagotuko duten bezala. Krisialdi kapitalistatik irteteko, behar-beharrezkoa zaio ekonomiari haztea, eta produkzio-hazkundeak, errealizatzeko, kanpoko merkatuak behar ditu hedatu, lehiakatzeko ahalmena industri birmoldaketak emango diolarik.

Bestalde, kanpoko kapitalak ugaritu egingo dira¹⁰ datorren hamarkadan hemengo botere politikoa gehiago makurtuko delarik atzerritik etorriko diren erabakietara, autonomia ekonomikoa eta politikoa galduz, neurri handi batean behintzat. Kapitalarekin batera kanpoko teknologia ere gehituko da, euskal enpresen konkurrentzialtasuna irmotuz noski; azken finean, eskaintza birkonponduko da, eguneratutako teknologia ezarriaz noski. Kapital hauek erakartzeko gobernuek —erdikoak eta autonomoak— zerikusi handia izango dute, helburu horiek lortzeko erraztasun fiskalak eta beste zenbait laguntza emanez, gaur saiatzen ari diren era berebean.

Eta hirugarren ondorio bezala, produkzioa bera internazionalizatuko zaigu hamarkada honetan. Hau da, produkzio-sistema sare bat bezala hartzen badugu, lerroak goitik behera eta ezker-eskuin doazelarik, sektore ekonomikoak lerroak izanez, eta sektore batetik joan-etorrian dabilzan produktuak bigarrenak. Kapitalismo helduaren garaia adierazgarri bezala, segmentu produktiboak estatu desberdinetan kokatzeko joera dago eta ildo horretatik jarraituko du hamarkada honetan. Joan zen mendean eta oraingoaren lehen aldian ere bai, siderurgian, adibidez, mea Euskal Herrian jasotzen zen, gero aurrera jarraitzen zuen produkzio-prozesuan azken merkantziara iritsi arte; merkantzia hau, kasu gehienetan gainera, estatu barruko merkaturak kontsumitzen zen. Orain berriz, horrelako barne-prozesuak suntsitzen ari dira eta eskualde edo estatu bakoitzean, prozesu horren zati edo segmentu bat besterik ez da ematen, hurrengo kanpoan egiten delarik. Sare hau munduan zehar hedatzen ari da, estatu gehienak interdependenteak izanez, sozialistak ere bai noski.

Euskal Ekonomia ere sare horretan sartuta dago eta bere segmentu ekonomikoak dauzka. Orain, sare hori dinamikoa delarik, lehen zeukan egitura zahartuta geratu zaio eta hortik ekonomia berrikuntzen beharra. Beraz, hierarkia ekonomikoan zeukan postu erlatiboari eustea da garrantzitsua eta industri birmoldaketaren bidez egin daiteke; ondoriorik adierazgarrienetakoa langabezia paregabea izango dela uste dugu, beste zenbait neurri ahalgarri ez bada hartzen behintzat.

Dinamika ekonomiko honek horrela badihardu, hots, Euskal Ekonomia aldi berri honetako dinamika kapitalistari jarraitzen

bazaio, teknologiagatiko langabezia gehitu egingo da, lan-eskaintza ugarituz eta alokairuak behean mantenduz. Beraz, hamarkada honetan «erreserbako industri armada» normalari teknologiagatiko erantsi behar zaio, jende asko produkzio-prozesutik marginatuta geratuz. Hau da, azken finean, ekonomia desarroilista honen ondorioz garrantzitsua¹¹.

Langabeziaren aurkako ekonomi politika

Orain arte eskaintza hobetzeko neurriez aritu gara, eta ez ez dugu ia ezer esan eskariaz. Ez da pentsatu behar, Reagan-en ekonomia politikan sinesten dutenek bezala, eskaintza aldetik jo behar dela bakarrik gaurko problemak konpontzeko, era horretan salmenta-prezioak apalagoak izango direlako balioa errealizatzeko bidea arinduz. Azken finean, ekonomilari hauen pentsamenduak ez dio ezer berririk ekartzen ekonomia politikoari, gauza berbera esaten bait zuen Say-k, duela ia berrehun urte¹². Hemendik aurrera eskaintza-egokitze honen ondorioak ekarriko duen langabezia nola konpon daitekeen ikusten saiatuko gara, kapitalismoaren barruan noski.

Gaur egun Keynes-en ekonomia politika garbia erabiltzea ez da oso bidezkoa. Gobernuaren helburuetako bat inflazioa kontrolpean edukitzea izanik, orain ezagutzen ditugun aurrekontu defizitarioei defizit handiagoa eransten bazaie, gastu publiko handiagoak egiteko eskari globala igotzeko asmoz, inflazio-tasek gorago joko lukete. Bestalde, produkzio-sistemak ez du hobekuntza handirik izango era honetako politika gordin bat erabilita. Agintarien buruetan produkzio-sistemaren efizientzia ere badago, lehenago aipatu den bezala.

Keynesiar ekonomia politikak, azken finean, BPG hazi behar du lanpostuetatik at dauden langileak beren tokietara itzultzeko. Baina, BPGren hazkundeari so bagaude, berebiziko mirakulu batek gertatu beharko luke, zeren eta lan-merkatuko langabezia gehiena irentsi nahi bada behintzat hazkunde-tasa handiak behar bait dira. Era honetan, oso interesanteak dira I. Garaialdek egin dituen estimazioak¹³, bai Euskal Herrirako, bai estatu mailarako. Estadio hauetan ikusten denez, epe laburrera langabezia

irentsi nahi bada, BPGren hazkunde-tasak urtean %8-10 inguruak izan behar dute; eta azken urteotan %1 inguruak izan dira, negatiboak izan ez direnean. Beraz, BPGren hazkunderari so egotea langabezia desagertzeko utopikoa litzateke, gauzak daudden bezala ikusita.

Hala ere, Euskal Herrian badaude zenbait arlo Keynes-en politika aplikatzeko, sektore publikoan noski. Aski jakina da zer-nolako ekonomi azpiegitura dagoen eta hori konpontzeko egin behar diren inbertsio publikoak, batipat Bizkaian eta Gipuzkoan; bostehun bat mila milioi pezeta behar omen dira konponketak egiteko arlo honetan. Beraz, arrazoizko epe batean, lanpostu ugari sor daitekeela uste dugu, eta gainera eskari globala handituko denez, posible izango litzateke produkzioari tirada gogor bat ematea. Pentsatu beharra dago, errealistak izanik, Eusko Jaurlaritzaren 1982ko aurrekontua 67 mila milioikoa dela eta beraz, gorago aipatutako defizita betetzeko urte-pilo bat beharko litzatekeela; baina defizit honen erruduna gobernu zentrala da eta berari ere tokatzen zaio inbertsio horietaz jabetzea. Udalek ere asko lagun dezakete horrelako lanetan, lanpostu ugari sortuz, nahiz epe laburrerako izan, gehienetan behintzat, lan hauek.

Deprimituta dagoen beste sektore bat etxagintzarena da. Kri-sialdiak gehientxoena jipoitutako sektorea da momentu honetan eta langabe-pilo bat dago bere lanpostuetatik kanpo. Era honetako eraikuntza bultzatuz siderurgiak ere bere eskaria handituta ikusiko luke, berdin beste gremio askotako produkzioak ere. Eusko Gobernuaren politikak, sektore honetan, bi frontetakoak izan beharko luke: zama fiskalak gutxitu etxagileari, gero prezioen beherakuntza kontrolatuz; bigarrenez, berriz, etxeak erosteko erabiltzen diren maileguei baldintza ekonomiko erosoagoak ezarri, epeen eta korritu-tasen aldetik. Ez litzateke oso egokia izango etxe berriak egiten jarraitzea, urbanismo irrazionalaren ondorioak, bestela ere, nahikoa ordaintzen ari garelako. Orduan, herri bakoitzeko udaletxeak botatzeko eran daudden etxe guztien inbentarioa egin beharko luke eta premia handiena daukatenak bota, berriak eraikitzerakoan arkitektura egokiena gordez. Etxeen barne-erreformak ere oso bidezkoak izan daitezke, kontutan harturik estatu kapitalista modernoetako gazteriaren joera apartamentuetan bakarrik edo ahal den independenteen bizitzea dela;

egun gure herri eta hirietan dauden etxebizitzak handiegiak dira bizi independentea egiteko eta egokitze horretan langile askok parte har dezakete, langabezia zertxobait irentsiz. Neurri hauek Keynes-en ekonomi politikaren barruan egongo lirateke eta sektore pribatuari atxekita gainera.

Ikerkuntzan¹⁴ oso inbertsio urriak egiten dira Euskal Herrian. Gaur egun, Komunitate Autonomoan estatu osoan egiten denaren %0,45 bakarrik egiten da, bertako BPGren zatia estatu osokoaren %6,5 bat izanez. Estatuko BPGren %0,33 besterik ez da gastatzen eginkizun honetan, jende edo tekniko gutxiri lana emanez, merkantzia eta produkzio-prozesu berriak asmatzeko, tekniko jendea «erreserbako industri armadan» sartzen delarik goi mailako ikasketak amaituta gero. Frantzia Mitterrandekin lortu nahi den kopurura iritsi beharko genuke, estatu kapitalista batentzat xede horiek eskuratzea ez bait da inongo utopia. Frantziako gobernu berriaren asmoa BPGren %2,5 inbertitzea da, lanpostu ugariak sortuz; eta ideia berriak erraz aterako direla uste dugu.

Sektore publikoak langabe asko irentsi beharko luke Euskal Herrian. Garaikoetxeak zioenez, 1982ko Eusko Jaurlaritzaren inbertsio publikoen hidez 2.500 bat lanpostu berri sortuko omen dira, baina gobernu honen borondatea ona izan arren, oso zenbaki txikia da, nolako premiak dauden ikusita. Euskaldunok daukagun bizimailarako Aseguru Soziala oso urria da; beraz, Euskal Herriko premiak aztertu ondoren, erakunde hori egokitu egin beharko litzateke, bai egoitzen aldetik, bai bertan lan egiten duten langileen kopuruaren aldetik; ez dago ukatzerik, helburu horiek betetzeko dirua badagoela. Hezkuntzaren arloan irakasle-defizita dago; epe erdira, gaur dagoen ikasle/irakasle erlazioa bikoitz daiteke, 30-35 mila¹⁵ irakasle berriren beharra egongo litzateke, eta langabeziak beherakada ederra izan dezake era honetan. Administrazio publiko guztia ere asko egokitu beharko litzateke, efizientea izatea nahi bada behintzat.

Xede ahalgarri hauek lortzen badira hamarkada honetan, Euskal Industriatik kanpora doazen langile askok, nahiz hauetako zenbait birtziklatu beharrean egon, hirugarren sektore publikoan lanpostuak aurki ditzakete. Industriaren hazkundera ere ahalgarria dela ematen du, nahiz horretarako birmoldaketa eta

laguntza publikoa beharrezkoak izan. Baina beldur naiz helburu hauek betetzea ez dela erraza izanen, zeren eta estatu garatuak azken joera, batipat Reagan eta Thatcher-en aroan sartuta gero, aurrekontu estatalak murriztea bait da, «Welfare state» (ongizatezko gizartea) ospatsua pikutara joateko arriskuan jarritz. Beraz, ez litzateke harriztekoa izango, langileriak alderantzizkoa behartuko ez balu behintzat; defentsarako saila bere aurrekontua goratzen ari da azkenaldi honetan beste guztiak beherantz doazen bitartean, eta honi uko egin behar zaio. Dena dela, azken finean, gizarteko klase desberdinen indarren funtzioan egingo dira aurrekontuen banaketak eta, epe laburrera, badirudi ez dela langileriaren aldekoa izango erlazio hau.

Berrikuntza

Schumpeter-en ustetan Kondratiev-en ziklo ekonomikoarekin zerikusi handia dauka berrikuntza teknologikoak. Zikloaren gorakadak berrikuntzak garatzen direnean ematen dira eta beherakadak, aldiz, berrikuntza hedatuta geratzen denean. Zentzu honetan, Ekonomi Historia aztertzen du eta zenbait lotura aurkitzen. Lehenbiziko gorakadak badu zerikusirik oihalgintzaren garapenarekin eta berrikuntzarekin. Bigarren gorakada trenbideen desarroiloari lotuta dago¹⁶. Hirugarrena, elektrizitateari eta lehertzerapen-motoreei. Laugarrena, egun ezagutzen ditugun berrikuntza guztiei, hedapen-prozesu hau amaitutzat jotzen delarik. Nahiz azaleko lotura hauek egon, ezin dugu onartu teknologi aldakuntza aldagai independente bezala kontsideratzea, zeren eta ziklo ekonomikoak kapital-metaketari lotuta aurkitzen bait dira eta ez bait da nahikoa produkzio-teknika berriak asmatzea; berarek erabiltzea erabaki behar da, irabazien usaina harturik.

Plastikoen eta elektronikaren garapena nahikoa garrantzitsua izan da azken hamarkadan¹⁷, baina produktu honen erabilerak ez dio ekonomiari behar adinako bultzadarik eman, lehenagokoekin konparatzen badugu behintzat. Guztientzat jakina da plastikoak burdina eta altzairua baztertu dituela, arlo askotan; aparatu gehienek ez dituzte balbulak erabiltzen eta hauen ordez erdieroaleak zabaldu dira, aitzinako sistemak irauliz. Jendetza-

ren kontsumorako aparatuak egin dira eta horrek zerikusi handia izan du Mendebaleko estatuen azken aldiko garapenarekin; aparatu hauek plastikoz eta sistema elektronikoz hornituta daudenez, oso nekeza ikusten da horien hedapen berria. Beraz, epe laburrerako aurrikuspenek, alde honetatik behintzat, nahikoa motelak dirudite eta oso zailak Euskal Herrian aplikatzeko.

Ez da nire asmoa inola ere zein produktutan espezializatu behar dugun ikustea, horretarako sortu bait zen IKEI adibidez, eta nik baino argibide gehiago izango duela uste dut. Hala ere, zenbait intuizio azaltzen saiatuko naiz. Ekipo-ondasunak, kontrol numerikoarekin, hobetzen jarraitu behar litzateke, barieta-teak gutxituz eta ahalmen erreala dagoen adarretan espezializatuz. Ekipamendu hauentzat goren kalitateko materialak erabili behar lirateke, bertan egindakoak erabiltzen saiatuz eta sistema elektronikoko sofistikatuak ezarri; era horretan, elektronika industrialak garatzeko posibilitateak sortuko lirateke hemen, Euskal Herrian. Altzairu bereziak ere egiten saiatu behar litzateke, horretarako oinarri egokiak bait dauzkagu.

Komunikabide-sistemak asko gara daitezke nire ustez Europa mailan eta horretarako teknologia aurreratua behar da. Adibidez, telefono-gailuak hobe daitezke ikusteko pantaila ezarri, albisteak hartzekoekin batera; idazkailuei informazioa jasotzeko zintetatik paperean idatzita; telebista kable-sistemaz funtzionatzen duena, etab. Nahiz Euskal Herrirako horrelako ondasunak produzitzea, oraingoz behintzat, utopikoa izan. Baina, une bakoitzean zer produzitu behar den jakiteko, teknologia egokitze-ko, etab., ikerkuntzan inbertitu behar da. Hori egiten ez den bitartean atzeratuta jarraituko dugu.

Nekazal sektoreari bultzada bat eman behar zaio, bai baserriez baliatuz, bai kooperatiba gisako enpresak sortuz. Produktu asko lan daiteke Euskal Herrian, gero izozkailuetan gordetzeko, behar diren moldaketak eginda. Era honetan, bertako zenbait ondasun sortu eta hedatzeari ahalgarri deritzagu, elikadura-industria sendo bat garatuz.

Bestalde, ohizko industriek —papergintzak, zurgintzak, untzi-gintzak eta abarrek— tratamendu berezia eduki behar lukete, lanpostu asko jokoan daudenez. Kimika-sektoreak, berriz, gehien-

bat enpresa multinazionaleri lotuta dagoenez, ez dut uste inongo arriskurik daukanik atzerritarrekin txarki lehiakatzeko, epe la-burrera behintzat.

B. B.

¹ Garai honetako berri ugari aurki dezakegu honako liburu hauetan: FUSI, J.: *Política obrera en el País Vasco. 1880-1923*, Madrid, Ediciones Turner, 1975; BELTZA: *El nacionalismo vasco, 1876-1936*, Donostia, Txertoa, 1976; LEQUERICA: *La actividad económica de Vizcaya en la vida nacional*, Madrid, Real Academia de Ciencias Morales y Políticas, 1956; OSSA ECHABURU: *Riqueza y poder en la Ría de Bilbao, 1900-1923*, I. eta d. g.

² BANCO DE BILBAO: *Renta Nacional de España y su distribución provincial*, 1971, 1973 eta 1975ekoak. Konparaketak egiteko 1979koa falta zaigu, baina 1977koarekin beharakadak nabarituko ditugu.

³ IKEI: *Reestructuración de la Economía Vasca. Estrategia Industrial. Fase II. Octubre, Noviembre y Diciembre de 1980*, 3. zenbakia siderurgia integralza da eta zenbait argibide ematen saiatzen da etorkizunerako, pro-dukzio-sistema razional dadin.

⁴ SANCHEZ AYUSO eta ANTIÑANO MARURI: *Crisis económica: hechos, política e ideas*, Madrid, Pirámide, 1981. Ikus José Iglesias-en artikulua ere, «La inflación capitalista. En busca de una interpretación», in *Transición*, Abril-Mayo, 1981.

⁵ ETXEZARRETA, M.: *La economía española, 1970-1979*, Barcelona, El Viejo Topo editorial, 1979, 63-72 orr.

⁶ GARAIALDE, I.: «El desempleo como mecanismo de salida de la crisis», in *Información Comercial Española*, 558. zenb. 1980ko Otsailekoa.

⁷ CAJA LABORAL POPULAR: *Informe 1980*, 80. or.

⁸ HUNTER, Allen: «América: la nueva derecha», in *Viejo Topo*, 1981eko Azarokoa, 62. zenb. Artikulu honetan garbi azaltzen da nolako mugimendua sortzen ari den Iparramerikan aintzinako eredu patriarkalera itzultzeko. Bertan, familiaren batasuna eta emakumearen fideltasuna behar-beharrezko balio moralak dira. Espainiako estatuan ere antzeko mugimendua sortu nahi lukete Fraga-k eta honen inguruko zenbait politikok.

⁹ ZUFIAUR, J. M.ª: «Reducción de jornada y empleo», in *Papeles de Economía Española*, 8. zenb., 1981. Ale osoa langabeziaz idatzia dago eta ugetista honen artikulua interesantea dela deritzat, kontutan hartuta, gainera, UGTk horrelako zerbait proposatzen badu, ez dela oso ezker muturrekoa izango lan-denbora gutxitzeko eskaera.

¹⁰ EEEn sartu bezain pronto, europar kapitalak askoz ere bizkorrago etorriko dira Euskal Herrian kokatzera. Egoera berri honek, gehiago lotu araziko gaitu Merkatu Batuko politikari.

¹¹ Ideia honen irrazionalkeria nahikoa ondo agertzen da *El mito del Desarrollo*-n. Liburu honetan zenbait idazle heterodoxok hartu du parte, hala nola: J. Attali-k, Edgar Morin-ek, etab. Pertsonentzat desarrolloak badu helburu bat, gizon/emakume heldua izatea; baina sistema kapitalistarentzat, hazi hazteagatik, besterik ez.

¹² SWEEZY, P.: «Economía de Oferta», in: *Revista Mensual*, Mayo, 1981.

¹³ GARAIALDE, I.: «Langabezia Euskal Herrian», in: JAKIN, 16. zenb. Urria-Abendua, 1980 eta Ignacio Pérez Infante-rekin batera «El paro y la reestructuración de la economía española», in: *Revista Mensual*, 5/6, Diciembre (1978)/Enero (1979).

¹⁴ Xehetasunak Goio Monrealek, GAKen aretoan, 1982ko Urtarrilaren 28an eman zuen hitzalditik jasoak daude.

¹⁵ CAJA LABORAL POPULAR: *Informe 1980*. Estimazioak nireak dira.

¹⁶ Iritzi honen aurkakoak ere badira Iparramerikan eta, bereziki, Estatu Batuei aplikatuz. Adibidez, FOGELek, *Railroads and American Economic Growth*-en kontrako tesia desarroilatzen du.

¹⁷ Ikus *The Economist* aldizkaria, 1979 (Abendua) / 1980 (Urtarrila), «Into the 1980's», urte-amaierako ale berezia.

SITUACION ACTUAL Y SALIDAS POSIBLES DE LA ECONOMIA VASCA SITUATION ACTUELLE ET POSSIBLES ISSUES DE L'ECONOMIE BASQUE

Los vascos estábamos convencidos, en cierta manera, de que nuestra economía funcionaba de modo excelente y de que no iba a experimentar muchos altibajos. No teníamos memoria histórica suficiente para recordar que después de la Primera Guerra Mundial hubo una fuerte crisis estructural y de adaptación, ni tampoco de las consecuencias de la misma.

Si por propia naturaleza el sistema capitalista es irracional, la especial situación política vivida durante el franquismo en el País Vasco, hizo que la irracionalidad fuera más patente. El capitalismo vasco, protegido por las autoridades del régimen franquista, aun obteniendo beneficios no equiparables a los de otros países occidentales, no fue capaz de prevenir el futuro. Consecuencia de ello ha sido que hasta bien entrado en el período de la crisis económica, nuestro sistema productivo no ha comenzado a adaptarse a las nuevas exigencias que le vienen impuestas desde una perspectiva mundial. En el momento que han querido realizar las mismas, las empresas en su gran mayoría se han visto con excesos de mano de obra, por lo que el paro ha alcanzado y está alcanzando tasas muy peligrosas.

En la economía vasca hay que distinguir dos tipos de empresa: las multinacionales y las que tienen un carácter marcadamente nacional y que son la mayoría de las medianas y pequeñas empresas. Las primeras no han tenido problemas de adaptación, como es lógico. Las segundas, con débil capacidad de autofinanciamiento, son las que tienen que realizar cambios productivos para adaptarse a las nuevas exigencias internacionales; éstas son las que requieren ayudas por parte de los gobiernos central y autonómico para llevar a cabo lo que se conoce por reestructuración industrial.

La tasa de desempleo no parece que vaya a ser reducida de manera ostensible por medio de políticas keynesianas, aunque éstas, al ser apli-

cadras en el País Vasco donde la infraestructura económica es deficitaria, pueden tener relativo éxito, aliviando el paro. También el tercer sector puede absorber elevado número de desocupados.

En cuanto a los productos que se pueden fabricar en el futuro están los derivados del hierro y acero; hay que desarrollar los aceros especiales, obtenidos con tecnología sofisticada y productos de acero como son los tubos sin soldadura, etc.; máquina-herramienta con memorias computarizadas; sistemas de comunicación; productos industriales alimenticios derivados de los obtenidos en la huerta del País Vasco.

Hay que dar prioridad a la investigación, tanto para desarrollar nuevas tecnologías como para estudiar los mercados y productos del futuro. En este campo el gobierno puede impulsar la Economía Vasca, al mismo tiempo que crea nuevos puestos de trabajo para los técnicos que se forman en nuestras universidades.

Les basques, nous étions convaincus, en quelque sorte, que notre économie marchait à la perfection et qu'elle n'allait pas subir beaucoup de hauts et de bas. Nous n'avions pas assez de mémoire historique pour nous souvenir de la crise structurelle et d'adaptation qui a suivi la Première Guerre Mondiale, ni de ses conséquences.

Si de part sa nature le système capitaliste est irrationnel, la situation politique spéciale vécue pendant le franquisme au Pays Basque a fait que l'irrationalité ait été encore plus voyante. Le capitalisme basque, protégé par les autorités du régime franquiste, même en obtenant des bénéfices non comparables à ceux des autres pays occidentaux, n'a pas été capable de prévenir le futur. De ce fait, notre système de production n'a commencé à s'adapter aux nouvelles exigences imposées à partir d'une perspective mondiale qu'une fois la période de crise économique bien avancée. Au moment où les entreprises ont voulu réaliser ces exigences, la plupart d'entre elles se sont retrouvées avec un excédent de main d'oeuvre, ce qui a accru et accroît encore dangereusement le taux de chômage.

Il faut distinguer deux types d'entreprises: les multinationales et celles qui ont un caractère nettement national et qui constituent la grande majorité des moyennes et petites entreprises. Les premières, bien entendu, n'ont pas de problèmes d'adaptation. Les secondes, à faible capacité d'auto-financement sont celles qui doivent réaliser des changements productifs pour s'adapter aux nouvelles exigences internationales; ces dernières sont celles qui requièrent de l'aide de la part du gouvernement central et autonome afin de mener à bien ce que l'on entend par restructuration industrielle.

Il ne semble pas que le taux de chômage puisse décroître ostensiblement en appliquant des mesures keynésiennes, bien que celles-ci puissent avoir un succès relatif en allégeant le chômage au Pays Basque où l'infrastructure économique est déficitaire. D'autre part, le secteur tertiaire peut aussi absorber un nombre élevé de chômeurs.

Quant aux produits qui peuvent être fabriqués dans le futur, on trouve les dérivés du fer et de l'acier; il faut développer la fabrication d'aciers spéciaux obtenus à partir d'une technologie sophistiquée et de produits d'acier comme par exemple les tuyaux sans soudure etc.; des machines-

-outils à tête programmée; des systèmes de communication; des produits industriels alimentaires dérivés de ceux obtenus de la culture maraichère du Pays Basque.

Il faut donner la priorité à la recherche, à la fois pour développer de nouvelles technologies et pour étudier les marchés et les produits du futur. Dans ce domaine le gouvernement peut stimuler l'Economie Basque tout en créant de nouveaux postes de travail pour les techniciens qui sortent de nos universités.